

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПИТНУ ВОДУ
В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ****ENSURING THE RIGHT TO DRINKING WATER
IN INTERNATIONAL LEGAL DOCTRINE**

Обіюх Н.М., к.ю.н.,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет

У даній статті проаналізовано право людини на воду як сучасну проблему міжнародного права. На сьогодні водна криза викликана не тільки екологічними та соціальними факторами, але й збройними конфліктами, які несуть негативний вплив на права людини. Право людини на воду є фундаментальним правом людини, що має основне значення для здійснення права людини на життя. Для з'ясування сутності та значення поняття «право на воду» нами проаналізовано правові акти у сфері міжнародного екологічного та міжнародного гуманітарного права, оскільки право людини на воду є універсальним і стосується не тільки екологічних, але громадянських прав. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у сфері здійснення та реалізації права на воду, в галузі міжнародного права. Нами встановлено, що право на воду разом із правом на життя та здоров'я, а також правом на свободу, становить єдину монолітну систему «основних природних прав». Обґрунтовано, що право людини на воду не може бути об'єктом дискримінації незалежно від економічних та соціальних умов, які склалися в державі. В ході дослідження встановлено, що право людини на воду є складним поняттям, що охоплює певний комплекс прав і свобод, а саме: право на доступ до води, право на безпечну питну воду, право на захист водних прав.

Особливу увагу в цьому дослідженні приділено аналізу норм міжнародного права у сфері захисту права на воду вразливих категорій населення. Встановлено, що на даний час в міжнародному законодавстві існує значна прогалина, що стосується невизначеного правового статусу таких категорій людей. З'ясовано, що міжнародне право перебуває в стані подальшого розвитку щодо захисту права на воду осіб, які зазнали дискримінації в результаті збройних конфліктів міжнародного та локального характеру. Стаття має загальнотеоретичний характер та особливе методологічне значення для формування напрямів подальшого дослідження.

Ключові слова: Женевські конвенції, міжнародне гуманітарне право, міжнародне правосуддя, право на воду, принципи правового захисту, природні права людини.

The article deals with the analysis of the human right to water as a current problem in international law. The water crisis is caused not only by environmental and social factors, but also by armed conflicts that have a negative impact on human rights for today. The human right to water is a fundamental human right which has implications in realizing the human right to life. To understand the essence and meaning of the concept "right to water" we analyzed legal acts in the field of international environmental and international humanitarian law, since the human right to water is universal and concerns not only environmental, but civil rights. The object of research is social relations arising in the field of implementation and realization of the right to water, in the field of international law. It is established that the right to water, together with the right to life and health, as well as the right to freedom, constitutes a single monolithic system of "fundamental natural rights". It is substantiated that the human right to water cannot be the object of discrimination regardless of the economic and social conditions that have developed in the state. In the course of research it was established that the human right to water is a complicated concept that includes a certain complex of rights and freedoms, namely the right of access to water, right to safe drinking water, as well as the right to protect water rights.

In this study, special attention was paid to analyzing the norms of international law related to the protection of water rights of a vulnerable population. It has been established that currently there is a significant gap in international legislation regarding the uncertain legal status of such categories of people. It was found that international law is in a state of further development regarding the protection of the right to water of persons who have suffered discrimination as a result of international and local armed conflicts. The article has a general theoretical character and a special methodological significance for the formation of directions for further research.

Key words: Geneva Conventions, international humanitarian law, international justice, the right to water, principles of legal protection, natural human rights.

Постановка проблеми. Концепція права на воду не є новою, вона простежується на міжнародному, регіональному та національному рівнях у кількох галузях права. Розвиток права на воду показує, що охорона навколишнього середовища нерозривно пов'язана з такими основними правами людини, як право на життя і право на свободу. Тому передумови для розвитку права на воду було закладено ще в Стокгольмській декларації ООН. В подальшому формується новий підхід до права людини на воду, як одного з фундаментальних прав людини, що визнається у правових джерелах міжнародного гуманітарного права. З'являються нові підходи та принципи у сфері регулювання права на воду. При цьому у міжнародних деклараціях та конвенціях наголошується, що право людини на воду не може бути об'єктом дискримінації. Вважаємо, що право на воду разом із правом на життя та здоров'я, а також правом на свободу, становить єдину монолітну систему «основних природних прав».

Актуальність теми. На сьогодні в умовах глобального дефіциту води, що становить серйозну проблему для більшості країн, проблема забезпечення права на воду набуває особливо важливого значення. За даними світової організації ЮНЕСКО, понад 2 млрд. людей в світі не мають доступу до

безпечної питної води та засобів санітарії. Загалом у 2020 році лише 74% населення планети використовували безпечні послуги у сфері водопостачання, решта населення проживали в умовах повного або часткового дефіциту води [1]. Загальний коментар № 15 визначає, що «право людини на воду передбачає для кожного фізичний та економічний доступ до безпечної, в достатній кількості, питної води для задоволення особистих та побутових потреб» [2]. Право людини на воду є похідним від права на достатній рівень життя та права на здоров'я, тобто є частиною цих прав.

В окремих країнах водні проблеми, викликані екологічною ситуацією, поєднуються із порушенням права людини на воду. Це стосується тих країн, що зіткнулись із війською та збройними конфліктами. В даній публікації проаналізовано поняття «права на воду» та його зміст у міжнародно-правовій доктрині, розглянуто правові засади захисту права людини на воду від грубих порушень та дискримінації в контексті міжнародного гуманітарного права. Особливу увагу зосереджено на проблемах доступу до води осіб без громадянства та людей, які проживають у зонах збройних конфліктів.

Зауважимо, що на даний час існує значна прогалина у міжнародному законодавстві щодо доступу до води

людей, які мають невизначений правовий статус, зокрема, осіб без громадянства, переміщених осіб або тих, які проживають на окупованих територіях. Ця прогалина потребує нових наукових досліджень для покращення розуміння ролі міжнародного права у забезпеченні права людини на воду.

Мета статті – проаналізувати розвиток права на воду в міжнародному праві; проаналізувати принципи та систему захисту права людини на воду через призму взаємодії міжнародного екологічного та міжнародного гуманітарного права.

Виклад основного матеріалу. Право на воду є природним правом людини, а також його можна справедливо віднести до основних громадянських прав людини, поряд із правом на життя і правом на свободу. Вода є одним із найбільш цінних природних ресурсів, що відіграє надзвичайно важливу роль для людини. Як визначено у Міжнародному протоколі про воду та здоров'я, «вода необхідна для підтримання життя і що наявність води у такій кількості та якості, які необхідні для задоволення основних потреб людини, є однією з передумов як зміцнення здоров'я людей, так і сталого розвитку» [3]. Ми не можемо існувати без права на воду, тому обмеження цього права є серйозним порушенням норм міжнародного права.

Право на воду закріплено у статтях 11 та 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, де визначається право людини на достатній рівень життя та право на здоров'я. У 2002 році Комітет з економічних, соціальних і культурних прав затвердив Загальний коментар № 15 стосовно права на воду, в якому Комітет пропонує своє бачення права на воду та його основного значення як фундаментального права людини, що стало важливою умовою подальшого розвитку права на воду [4].

У липні 2010 року Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію 64/292 «Право людини на воду та санітарію», яка визначає «право на безпечну та чисту питну воду та санітарію як право людини, що має істотно важливе значення для повноцінного життя та повного здійснення всіх прав людини» [5]. Незабаром у вересні 2010 року Рада ООН з прав людини прийняла резолюцію 15/9 «Права людини та доступ до безпечної питної води» – міжнародний документ, в якому підтвердила це визнання та пояснила, що право на воду походить від права на гідний рівень життя.

У вересні 2015 року Генеральна Асамблея ООН затвердила резолюцію 70/1 «Порядок денний зі сталого розвитку на період до 2030 року» (далі – Agenda-2030). Резолюція знаменує собою зміну парадигми, в якій плани по досягненню сталого розвитку мають відображати універсальність, неподільність і взаємозалежність усіх прав людини. У порядку денному наголошується, що охорона навколишнього середовища в умовах зміни клімату є однією з основних глобальних проблем поряд із бідністю та голодом. У контексті охорони навколишнього середовища розглядається проблема збереження та відновлення водних ресурсів.

Одна з ключових цілей, проголошених у «Agenda-2030», – це забезпечення доступу та сталого використання води й засобів санітарії для всіх. Задля досягнення цієї цілі сталого розвитку у сфері доступу до води поставлено наступні завдання:

До 2030 року досягти загального і справедливого доступу до безпечної та доступної питної води для всіх. Покращити якість води шляхом скорочення забруднення, припинення скидання забруднюючих хімічних речовин, збільшуючи переробку та безпечність повторного використання води.

До 2020 року забезпечити охорону та відновлення пов'язаних з водою екосистем, включаючи гори, ліси, водно-болотні угіддя, річки, водоносні горизонти та озера.

До 2030 року розширити міжнародне співробітництво й підтримку розвитку потенціалу країн, що розвиваються,

у діяльності та програмах, пов'язаних із водопостачанням і санітарією, а також підтримка та посилення участі місцевих громад в управлінні у сфері водних послуг та санітарії [6].

Слід зазначити, що право на питну воду є універсальним правом, яке належить кожній людині з моменту народження. Воно є невід'ємним від права на життя, оскільки вода є життєво важливим компонентом для здоров'я людини. Право людини на воду має бути забезпечено належними правовими механізмами. Мова йде не тільки про міжнародне визнання права людини на воду, а й необхідність його закріплення в національних законах, зокрема, на конституційному рівні.

Як стверджують експерти ЮНЕСКО, право на воду не може бути відокремлено від інших прав людини. Це право слід віднести до категорії природних невідчужуваних прав людини, так само як і право на життя та право на свободу. Право людини на питну воду не може бути об'єктом дискримінації. Тобто використання води має бути доступним для всіх, включаючи найбільш вразливі верстви населення. Закріплення права на воду в міжнародному праві означає те, що воду слід розглядати не просто як природний ресурс, який потрібно споживати та використовувати, але й як фундаментальне право людини, яким володіють всі люди без жодної дискримінації.

Право людини на питну воду є складним поняттям, що охоплює певний комплекс прав і свобод. Свободи включають право мати доступ до наявних джерел водопостачання, необхідних для реалізації права на воду, а також право бути незалежним від втручання, зокрема, від відключення або забруднення води. Суб'єктивні права на воду – це права, які передбачають юридичну можливість усіх людей користуватись правом на воду. Воду слід розглядати як соціальне та культурне благо, а не як переважне економічне благо. Способи реалізації права на воду мають бути стійкими, тобто такими, що забезпечують реалізацію даного права для нинішнього та майбутнього покоління (Загальний коментар № 15 «Право на воду»).

На даний час доволі складною і невирішеною постає проблема виконання гарантованих міжнародними нормами прав, які стосуються забезпечення людини водою. Не існує незалежного міжнародного договору, який би визначив керівні принципи щодо захисту права людини на воду. Резолюція № 15/9 підкреслила надзвичайно важливе значення права на воду, яке є похідним від права на гідне життя, однак не визначила способи реалізації захисту такого права. Резолюція Ради ООН з прав людини № 18/1 пропонувала більший ступінь конкретики, але знову не змогла визначити, як держави повинні контролювати доступ до води та її якість, заходи відповідальності за порушення водних прав вразливих категорій населення.

Необхідно зазначити, що права таких осіб, які не мають громадянства, або проживають на окупованих територіях, повинні гарантуватись міжнародно-правовими договорами. Статус особи без громадянства у міжнародному праві не є чітко визначеним. Водночас багато людей, які стали внутрішньо переміщеними особами, та осіб, які змушені проживати на окупованих територіях, вважають себе фактично «особами без громадянства». З цього приводу вчений-юрист Ентоні Ангі висловлює таку думку: «Що означає говорити, що суверенні держави дотримуються міжнародного права, коли окремі члени суспільства втратили свій суверенний статус?» [7, с. 7]. Взагалі така думка має право на існування, оскільки обов'язок кожної демократичної держави гарантувати дотримання громадянських прав стосовно кожної людини. Водна дискримінація призводить до обмеження самостійного статусу громадянина.

На міжнародному рівні визнається принцип пріоритету захисту екологічних прав громадян. Про це йдеться, зокрема, у принципах 23-24 Декларації Ріо-де-Жанейро 1992 року. «Навколишнє середовище та природні ресурси

народів, які проживають в умовах гноблення, панування та окупації, повинні бути захищені» (принцип 23). Війна неминуче здійснює руйнівний вплив на процес сталого розвитку. Тому держави повинні поважати міжнародне право, забезпечуючи охорону навколишнього середовища під час збройних конфліктів» (принцип 24).

Женевські конвенції, які визначають основні принципи міжнародного гуманітарного права, спрямовані на захист об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення, включаючи «споруди для забезпечення питною водою й запаси води, а також іригаційні споруди...» [8] (ч. 2 статті 54 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (протокол I). Системи водопостачання й водозабезпечення не можуть бути об'єктом нападу або репресалій, оскільки вони відносяться до цивільних об'єктів, на які поширюються норми міжнародного права щодо захисту цивільного населення у міжнародних збройних конфліктах у контексті статті 52 протоколу.

Крім того, стаття 14 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (протокол II) передбачає, що «заборонено піддавати нападу, знищувати, вивозити чи приводити в непридатний стан об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, а саме: запаси продуктів харчування, сільськогосподарські райони, що виробляють продовольство, посіви, худобу, споруди, що забезпечують питною водою, запаси останньої, а також іригаційні споруди» [9].

Однак додаткові протоколи до Женевських конвенцій стосуються пошкодження громадської водної інфраструктури лише під час збройного конфлікту та не розглядають процедури відшкодування внаслідок порушення права на воду. Як зазначає Е. Вайс, «немає чіткого положення про те, що держави несуть відповідальність за значну шкоду, завдану громадським водним ресурсам» [10, с. 126]. З появою інститутів міжнародного правосуддя в останні десятиліття, включаючи Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії (МТКЮ) у 1993 році та Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС) у 2002 році, механізми правосуддя перехідного періоду суттєво розвинулись, але засоби захисту прав осіб без громадянства та переміщених осіб, особливо в розпал конфлікту, залишаються недоступними [11].

Оскільки в сучасних умовах вода є проблемою міжнародного миру та безпеки, а також локальних збройних конфліктів, це питання зумовлює нові конфліктні тенденції. Особливо гостро стоїть проблема доступу до води у таких країнах, як Сирія та Ірак, де постійні збройні конфлікти супроводжуються нестачею питної води. В обох країнах державні та недержавні збройні угруповання неодноразово атакували водні інфраструктури, такі як водочисні споруди, системи водопостачання та водосховища. Ситуація є складною на територіях, які контролюються Ісламською державою, яка з 2014 року захопила значні території Сирії та Іраку. Захоплення водних об'єктів уздовж річок, особливо на ділянках вище течії, стало стратегічним аспектом у збройному конфлікті і показало, як посилений контроль за водними ресурсами може завдати шкоди територіям, розташованим нижче за течією. Ісламська держава використовувала воду як зброю трьома способами: затримання води, затоплення та забруднення джерел води. Скажімо, після захоплення греблі Фаллуджа на початку 2014 року було затоплено великі території нижче течії, щоб зупинити наступ урядових сил. При цьому було завдано значної шкоди сільськогосподарським угіддям, худобі та інфраструктурі [12, с. 4].

Як показує ситуація, що склалась в Сирії протягом десяти років, дефіцит води призвів до більшої нестабільності, особливо в районах, які сильно постраждали від конфлікту, таких як північно-східна Сирія, де продовжує

проживати значна частина внутрішньо переміщених осіб разом з біженцями з Іраку. Щонайменше 700 тис. людей у мухафазі Ель-Хасака на північному сході Сирії щодня страждають від нестачі питної води.

Конфлікт мав руйнівні людські та економічні наслідки, але він також завдав значної екологічної шкоди в Сирії. Зокрема, очисні споруди, які обслуговують міста Дамаск та Алеппо, були виведені з ладу в 2012 році в результаті прямого руйнування. До 2010 року 98% людей у містах і 92% у сільській місцевості мали належний доступ до безпечної води. На сьогодні лише 50% систем водопостачання та каналізації працюють належним чином на території Сирії.

Протягом першої половини 2021 року Міжнародний комітет Червоного Хреста і Сирійський Арабський Червоний Півмісяць виконали сотні проектів по всій країні, які дали можливість понад 15 мільйонам людей отримати доступ до безпечної води шляхом реконструкції кількох водонасосних станцій у районах, які найбільше постраждали від конфлікту. Частина цих проектів дозволили сотням фермерів зрошувати свої землі, оскільки сільське господарство є одним із основних джерел доходу, який сильно постраждав від занепаду економіки [13].

Враховуючи масштаби впливу збройних конфліктів на навколишнє середовище, проблема вчинення екологічних злочинів залишається складною в міжнародному праві. Принципи міжнародного екологічного права визначають, що «держави повинні поважати міжнародне право, забезпечуючи охорону навколишнього середовища під час збройних конфліктів» відповідно до принципу 24 Декларації Ріо-де-Жанейро [14].

Слід підкреслити важливість застосування статті 8 частини 2 (b) IV Римського статуту Міжнародного кримінального суду [15], який стверджує, що «умисне вчинення нападу, якщо відомо, що такий напад є причиною випадкової загибелі цивільного населення чи пошкодження цивільних об'єктів або масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишнього природного середовища, яка буде явно надмірною по відношенню до конкретної та прямої загальноочікуваної військової переваги» є військовим злочином.

Здатність МКС розглядати справи, які стосуються порушень права на воду, гальмується застарілими нормами міжнародного права у збройних конфліктах. Проте саме визнання заподіяння серйозної шкоди навколишньому середовищу та пошкодження цивільних об'єктів, як воєнного злочину, свідчить про можливість розглядати порушення права на воду мирних громадян у справах, які підпадають під юрисдикцію МКС.

У зв'язку із війною в Україні, яка розпочалась із 24 лютого 2022 року, мільйони громадян проживають в умовах без належного доступу до безпечної питної води. Так, за даними ЮНІСЕФ станом на квітень 2022 року «понад 6 млн. людей в Україні щодня борються за питну воду, одну з найнагальніших потреб людини» [16]. При цьому особливо складною стосовно забезпечення питною водою та санітарними засобами виявилась ситуація в місті Маріуполь, в якому залишається проживати близько 100 тисяч жителів без доступу до питної води та продовольства.

Наразі складна ситуація продовжується із Каховським водосховищем та Каховською ГЕС. Як повідомляє нам інформація з офіційних джерел, 24 лютого 2022 року Каховська ГЕС та головна споруда Північно-Кримського каналу були захоплені російськими військовими, які вторглися на Херсонщину з анексованого півострова (прим. – Кримського півострова). Згодом національна енергетична компанія «Укренерго» заявила, що Каховська ГЕС відключена від енергосистеми України.

Надмірний скид води через Каховську ГЕС може призвести до затоплення територій, які знаходяться нижче

гідроелектростанції. За словами академіка В. Яцюка, від Каховської ГЕС залежать системи зрошення, об'єкти атомної енергетики, питного водопостачання. Викиди великих обсягів води на ГЕС можна розцінювати як гідродинамічні аварії, які можуть мати економічні наслідки [17].

Сьогодні в Україні вода також може використовуватись як зброя, що траплялося в ході інших сучасних збройних конфліктів. Накопичення великих об'ємів води у штучних водосховищах під час бойових дій є доволі небезпечним фактором. Зруйновані греблі українських водосховищ можуть затопити землі та міста далеко вниз за течією. Така небезпека для України існує для значної кількості територій, де мешкають сотні тисяч громадян [18].

У міжнародному праві питання стосовно відшкодування шкоди, завданої особам, постраждалим внаслідок збройних конфліктів, регулюються відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 60/147 від 16 грудня 2005 року «Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист і відшкодування збитку для жертв грубих порушень міжнародних норм у сфері прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права» [19].

Як передбачено в розділі 1 резолюції № 60/147, зобов'язання поважати, забезпечувати дотримання та виконання міжнародного права у сфері прав людини та міжнародного гуманітарного права впливають із: а) договорів, учасником яких є держава; б) міжнародного звичаєвого права; с) національного законодавства кожної держави.

Якщо такого не передбачено, тоді держави повинні, як цього вимагає міжнародне право, переконатися, що їх національне законодавство узгоджується із міжнародно-правовими зобов'язаннями шляхом:

а) включення норм міжнародного законодавства про права людини та міжнародного гуманітарного права у їх національну правову систему;

б) прийняття належних та ефективних законодавчих і адміністративних процедур та інших відповідних заходів, які забезпечують справедливий, ефективний та швидкий доступ до правосуддя;

с) надання доступних, ефективних, оперативних та відповідних *засобів правового захисту*, включаючи відшкодування як мінімум зазначено;

д) забезпечення того, що національне законодавство забезпечує принаймні такий же рівень захисту жертв, як того вимагають міжнародні зобов'язання.

Засоби правового захисту від серйозних та грубих порушень міжнародного права про права людини включають право постраждалої особи на: 1) рівний та ефективний доступ до правосуддя; 2) належне, ефективне та швидке відшкодування заподіяної шкоди; 3) доступ до відповідної інформації, що стосується правопорушень та механізмів відшкодування.

Основні принципи міжнародного гуманітарного права заслуговують на увагу тому, що вони юридично встановлюють відповідальність держав щодо створення правових

засад та інституцій для надання реституції чи компенсацій жертвам збройних конфліктів. Юридичні засади для застосування реституції та компенсації визначаються статтями 19-20 резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 60/147.

Реституція повинна, якщо це можливо, поновити первинний статус постраждалої особи, який існував до грубих порушень міжнародного права про права людини або серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. Реституція включає відновлення свободи, користування правами людини, ідентичності, сімейного життя та громадянства, поновлення на роботі та повернення майна (ст. 19). Компенсація повинна бути надана за будь-яку економічно оцінену шкоду, яка є відповідною та пропорційною до ступеня тяжкості порушення та обставин кожної справи, що є результатом порушень міжнародного гуманітарного права, зокрема: а) фізичної та психічної шкоди; б) втрачених можливостей, включаючи право на заробіток, освіту та соціальні виплати; с) матеріальну шкоду та втрату заробітку; д) моральну шкоду (стаття 20).

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок про те, що розвиток права людини на воду пов'язаний з міжнародним співробітництвом в рамках діяльності міжнародних організацій, таких як ООН та ЮНЕСКО. Право на воду визначається в міжнародно-правовій доктрині у таких аспектах: 1) як фундаментальне право людини; 2) право, що забезпечує повноцінне життя; 3) право на воду є похідним від права людини на гідне життя (резолюція 64/292, резолюція 15/9); 4) забезпечення права людини на воду та доступу до питної води є пріоритетним завданням в контексті «Agenda-2030».

Право на воду є природним невід'ємним правом людини, що належить кожному з моменту народження. Право людини на воду не може бути відокремлене від інших громадянських прав людини. Право на воду не може бути об'єктом дискримінації.

Однак попри міжнародне визнання права людини на воду та його основоположного значення, невирішеною залишається проблема реалізації захисту такого права в умовах війни та збройних конфліктів. Війна неминуче призводить до дискримінації та порушення права на воду. В результаті цього мільйони громадян в межах однієї країни можуть залишитись без доступу до чистої питної води, і це свідчить про грубе порушення суверенних прав людини. Знищення систем водопостачання та водогосподарських споруд є діями, які містять ознаки воєнних злочинів, відповідно до Женевських конвенцій.

Тому на сьогодні необхідно розробити та прийняти окремий міжнародно-правовий договір, який буде визначати основні принципи захисту права людини на воду та встановлювати заходи кримінальної відповідальності за такі злочини, які полягають у застосуванні міжнародних судових процедур. Вважаємо, що прийняття такого міжнародного договору є надзвичайно необхідним найближчим часом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Progress on household drinking water, sanitation and hygiene, 2000-2020: Five years into the SDGs / WHO/UNICEF (July, 2021). URL: <https://data.unicef.org/resources/progress-on-household-drinking-water-sanitation-and-hygiene-2000-2020/>
2. General Comment № 15: The Right to Water (Arts. 11 and 12 of the Covenant), adopted on the 29th session of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights, on 20 January 2003. URL: <https://www.refworld.org/pdfid/4538838d11.pdf>
3. Протокол про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року: ратифікований Законом України № 1066-IV від 09 липня 2003 р. / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 5. Ст. 30.
4. UN resolution recognizes water as a right / Center for Economic and Social Rights. News and Events: August 1, 2010. URL: <https://www.cesr.org/un-resolution-recognizes-water-right/>
5. The human right to water and sanitation: UN General Assembly Resolution 64/292, adopted on 28 July 2010. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/479/35/PDF/N0947935.pdf?OpenElement>
6. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : UN General Assembly Resolution 70/1, adopted on 25 September 2015. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
7. Anthony Anghie. Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 356 p.
8. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (протокол 1) від 8 червня 1977 року. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

9. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (протокол II), від 8 червня 1977 року. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text
10. Edith Brown Weiss. *International Law for a Water-Scarce World* : monograph. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013.
11. Carly A. Krakow. The international law and politics of water access : experiences of displacement, statelessness, and armed conflict. *Water*. 2020. Vol. 12. Issue 2. DOI: 10.3390/w12020340. URL: <https://www.mdpi.com/2073-4441/12/2/340/html>
12. The protection of water during and after armed conflicts / The Global High-Level Panel for Water and Peace (Geneva, July 2016). URL: https://www.genevawaterhub.org/sites/default/files/atoms/files/gwh_ghlp_roundtable_armedconflicts_rev_march2017nomail_0.pdf
13. Syria water crisis: Up to 40% less drinking water after 10 years of war / International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/document/syria-water-crisis-after-10-years-war>
14. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку : прийнята Конференцією ООН з навколишнього середовища від 14 червня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text
15. Римський статут міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 року: ратифікований Законом України від 20.01.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
16. Через війну понад 6 млн українців мають проблеми з питною водою – ЮНІСЕФ. *Слово і діло*. 2022. 19 квітня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/04/19/novyna/suspilstvo/chez-vijnu-6-mln-ukrayincziv-mayut-problemy-pytnoyu-vodoyu-yunisef>
17. Ситуація може погіршитися. Чи загрожує Херсону затоплення через роботу захопленої ГЕС? *Радіо Свобода*. 2022. 24 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novynu-pryazovu-okupatsiya-zahroza-zatoplennya-kherson/31864945.html>
18. Оберенко О. Українські водні питання в умовах воєнного стану / Міжнародний фонд «Відродження». 11 травня, 2022. URL: <https://www.irf.ua/ukrayinski-vodni-pytannya-v-umovah-voennogo-stanu-stattya/>
19. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law : UN General Assembly Resolution 60/147, adopted on 16 December 2005. URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/BASICP~1.PDF>